

Паламарчук Юлія

Студентка 3 курсу

Донецький національний університет

імені Василя Стуса

(м. Вінниця, Україна)

ПОСТАТЬ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО В МОСКОВСЬКОМУ ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРИ

Резюме: Стаття базується на аналізі причин та результатів використання образу гетьмана Богдана Хмельницького (в інформаційно-історичній і культурній парадигмах) задля виявлення типових постулатів та наративів у російській пропагандистській політиці від часів Московського царства до сучасної Російської Федерації.

Ключові слова: Богдан Хмельницький, Україна, пропаганда, інформаційна війна.

Summary: The article is based on the analysis of the reasons and results of using the image of Hetman Bohdan Khmelnytsky (in the information-historical and cultural paradigms) to identify typical postulates and narratives in Russian propaganda policy from the Moscow Empire to the modern Russian Federation.

Key words: Bohdan Khmelnytsky, Ukraine, propaganda, information war.

Постать Богдана Хмельницького завжди була дуже обговорюваною та завішеною міфами. Протягом століть московська пропаганда використовувала образ гетьмана козаків-малоросів як невід'ємну частину історії Московського царства, Російської імперії і вже тепер – РФ, чим намагалася створити картинку правдивості історичної приналежності території України до РФ і також, зі свого боку, створювала загальновідомий міф «українці та московити – браття»...

В історії України Гетьмана висвітлюють як хороброго воїна шляхетського роду, «батька» боротьби українського народу

проти поневолення. Доречними, на думку авторки статті, будуть слова Тараса Григоровича Шевченка: «З одного боку, він був “славним”, “благородним”, “праведним гетьманом”, “козацьким розумним батьком”;... з іншого боку – тим, хто приніс “лихо” на українські землі своїм союзом з Москвою...». Ці слова показують подвійну «сторону медалі»: з одного боку – людина, яка бореться до останньої краплі крові за український народ, з іншого – той, хто «приніс лихо», підписавши договір з Московським царством, повністю змінивши хід історії... [6] Московити і собі згадують Хмельницького як людину, яка стала «батьком відносин з московитами» і відновила історичну справедливість – «братерство українського та московського народів». Російські ж історики приписують йому авторство таких слів: «Так будем же едины с русским народом навеки», підтверджуючи цим тези про історичну приналежність української території до Московського царства...[8]

Тому розпочнімо розгляд актуальних проблем, окресливши цільові питання дослідження: «Як постать Богдана Хмельницького використовується в цілях московської пропаганди?», «Чи наявне спотворення фактажу про часи так званої «Переяславської ради»?», «Як московська пропаганда користується впізнаваністю образу Гетьмана для того, щоб затвердити «давність» україно-московських відносин?»...

Переходячи до аналізу літератури, розгляньмо пропагандистські заяви російських джерел інформації щодо постаті Богдана Хмельницького і його діяльності, щодо «зближення українського та московського народів» шляхом установа протекторату над Гетьманщиною (внаслідок підписання т. зв. «Переяславських домовленостей» Гетьманщини і Московського царства) [5]. Доказом спотворення інформації навколо подій Переяславської ради та постаті гетьмана може стати стаття, опублікована на московському сайті RT.com, де вказується: «425 лет назад родился глава запорожского и малороссийского

казачества Богдан Хмельницький. Он освободил территорию современной Восточной и Центральной Украины от поляков и добился её присоединения к России...». Аналізуючи ці заяви, можемо зрозуміти, що на практиці російські ЗМІ знову використовують свої вже традиційні пропагандистські кліше на тему «близькості України та сучасної РФ» (це типові апеляції до історії, щоб показати «історичну приналежність території Малоросії (України) до Московського царства (сучасна РФ)») [8]. Окрім цього, ми спостерігаємо створення негативного образу поляків та Речі Посполитої (сучасної Польщі). Унаслідок таких заяв РФ у своєму інформаційному просторі створює картинку «елітності російської нації», пригнічуючи інші, у цьому разі – польську [2].

Продовжуючи розгляд згаданої статті: «...по словам историков, своей деятельностью Хмельницкий спас предков современных украинцев от колонизации и запустил процесс, приведший к развалу Речи Посполитой. Его деятельность предопределила будущее Восточной Европы на сотни лет вперед...», ми бачимо, що, за словами цих же «професійних істориків», Богдан Хмельницький став «батьком московсько-українських відносин». Такі заяви призвели до створення образу «хорошого малороса (українця), який хотів приєднання до москви» [3; 8]. Слід відзначити, що тут згадується про те, що Богдан Хмельницький з тодішнім царем Московського царства Олексієм Михайловичем урятували українців від «жахливої колонізації» чи можливої незалежності Гетьманщини (України) в майбутньому, натомість повернувши їх до «історично правильних» українсько-московських відносин.

На думку авторки статті, слід також розглянути ще одне московське ЗМІ, а саме IZ.ru, де згадуються такі слова: «...как только в России или Украине происходили какие-либо политические перемены, это незамедлительно отражалось и на вариантах трактовки состоявшейся 18 января 1654 года

Переяславской рады: от великого акта добровольного воссоединения двух братских народов до незначительного договора о совместной военной операции, который русский правитель подписал с ватагой казаков...» [9]. Основним пропагандистським меседжем попередніх заяв традиційно стає думка про об'єднання «братніх» народів унаслідок Переяславського акту. Знову, на жаль, російська пропаганда натякає на те, що саме Богдан Хмельницький став ініціатором відновлення московсько-українських відносин. Використовуючи ці постулати, московські історики повторюють один за одним слова: «Україна – це історично території сучасної РФ», використовуючи їх у інформаційній війні проти України [4].

Після розгляду згаданої літератури можна пояснити причину використання постаті Богдана Хмельницького в сучасному не тільки інформаційно-історичному (наприклад, для пояснення приналежності українців до РФ), а й культурному просторі. Яскравим прикладом попередніх тез, наведених у статті, може стати наявність пам'ятників Богдану Хмельницькому та іменування вулиць на його честь у сучасній РФ (до прикладу, у двох містах Російської Федерації досі є вулиці Богдана Хмельницького, а також пам'ятники гетьману – у Білгороді й Ульяновську) [7; 10]. Буде не помилковим згадати також події 1918–1930 рр., коли більшовики проводили політику «стирання» з лиця землі всього українського – архітектури, культурних пам'яток, історичних згадок... Але, як ми можемо спостерігати, пам'ятник Богдана Хмельницького, на відміну від монумента княгині Ользі (який був зруйнований), ніхто не чіпав і в подальшому його використовували для радянської пропаганди. Слід згадати, що спорудження цього пам'ятника в Києві ініціював М. Юзефович (автор Емського акта 1876 р.). Саме він опублікував низку матеріалів про Богдана Хмельницького, у яких стверджував: «Хмельницький, воссоединив с Москвою Юго-Западную Русь, положил на весы между Рос-

сией и Польшей такой перевес силы, при котором дальнейшее воссоединение Русской земли стало вопросом только времени... Виновнику этого события, Богом данному Хмельницкому, возникла мысль соорудить памятник в Киеве», тобто знову Богдан Хмельницький нібито сам хотів возз'єднання українських земель із Московським царством. Саме такі тези протягом століть були і залишаються великою частиною московської ідеології [1].

Отже, розгляд згаданих статей та інтерв'ю підводить нас до висновків, що впливають із розмірковувань про актуальність «українського питання» і подій навколо постаті Богдана Хмельницького. Ми порівняли, хоча й фрагментарно, висвітлення постаті гетьмана в російській пропаганді з 1654 р. до сьогодення. Чи змінилися ключові наративи? Відповідь: «Ні». Московські історики протягом багатьох століть створювали і створюють образ гетьмана, який хотів історичного об'єднання двох «братніх» народів – українського та російського – в одну велику державу – Московське царство (сучасна РФ).

Джерела та література

1. Бронзовий Гетьман – свідок епох [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uain.press/blogs/bronzovyj-getman-svidok-epoh-888794>.
2. Мелекесцев К. Історія України в політичних маніпуляціях епохи постправди // Історичні і політологічні дослідження. – № 1 (66). – С. 130–142 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.31558/2079-1828.2020.1.10>.
3. Мелекесцев К. From “fake news” to “fake history”: “the sun of ruthenian land” and information warfare // Topical Issues of Humanities, Technical and Natural Sciences. – № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jti.donnu.edu.ua/article/view/11963/11838>.
4. Мелекесцев К. «Мала Росія» та українська контраатака в інформаційному протистоянні навколо історії // Збірники наукових праць професорсько-викладацького складу ДонНУ імені Василя

- Стуса [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://jpv.s.donnu.edu.ua/article/view/10241/10152>.
5. Україно-російський договір 1654 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://archive.org/details/mify1654roku/page/n1/mode/1up?view=theater>.
  6. Богдан Хмельницький – гетьман, що для одних став героєм, для інших зрадником України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://heroes.profi-forex.org/ua/hmelnickij-bogdan-mihajlovich>.
  7. В Белгороде открыли памятник знаменитому украинскому гетману Богдану Хмельницкому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.bel.kp.ru/online/news/1807783/>.
  8. «Выразил настроения народных масс»: как Богдан Хмельницкий перекроил карту Восточной Европы [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://russian.rt.com/science/article/815325-bogdan-hmelnickii>.
  9. Он сам пришел: как Богдан Хмельницкий спас Украину. Переяславская рада стала поворотным моментом в истории двух народов [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://iz.ru/835164/georgii-oltarzhevskii/sam-prishel-kak-bogdan-khmelnitckii-spas-ukrainu>.
  10. Памятник Богдану Хмельницкому [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ru.esosedi.org/RU/ULY/1000113963/pamyatnik_bogdanu_hmelnitskomu/#lat=54292434&lng=48299932&z=19&mt=1&v=1.